

'Plekken van Plezier'
in Sittard-Geleen
14 & 15 september
Open Monumentendag 2019

Plekken van Plezier

Sittard - Geleen

Comité Open Monumentendag Sittard-Geleen
Stichting Monografieën uit het Land van Sittard
Charles Beltjens-reeks

Open Monumentendag 2019

OPENSTELLINGEN OPEN MONUMENTENDAG 2019

Zaterdag 14 september

Plaats	Activiteit	Locatie	Tijd
Grevenbicht	Café-terras Aurora	Raadhuisstraat 10	Openingstijden
Papenhoven	Monumentaal woonhuis	Oude Kerkstraat 1	14.00-16.00 uur
Born	Kasteelpark Born	Kasteelpark 38	Openingstijden
Limbricht	Café Salden	Platz 9	Openingstijden
Limbricht	Orgelconcert Salviuskerkje	Platz 2	Zie boekje p. 26-27
Munstergeleen	Café Keulen	Peterstraat 25	Openingstijden
Sittard	Phillokaal	Gats 1A	13.00-16.00 uur
Sittard	Openstelling Basiliek	Oude Markt 3	10.00-12.00 en 14.00-16.00 uur
Sittard	Openstelling Michielskerk	Markt 24	10.00-12.00 en 14.00-16.00 uur
Sittard	Voorgevel Forumtheater	Engelenkampstraat 68	Gehele dag
Sittard	Openstelling Grote Kerk	Kerkplein 4	10.00-12.00 en 14.00-16.00 uur
Sittard	Exterieur Stadsschouwburg	Monseigneur Claessenstraat 2	Gehele dag
Sittard	Café 't Sijterhoes	Kerkplein 12	Openingstijden
Sittard	Lunchroom Schrage	Markt 16	Openingstijden
Sittard	Orgelconcert parochiekerk Christus Hemelvaart	Hemelsley 240	Zie boekje p. 24-27
Sittard	Geheime tuinen	Centrum Sittard	Zie website
Geleen	Exterieur Hubertushuis De Boew	Jan Willenstraat 1	Openingstijden
Geleen	Exterieur Café-zaal De Reünie	Wilhelminastraat 1	Openingstijden
Geleen	Burgemeester Damenpark	Kummaedestraat	Gehele dag
Geleen	Orgelconcert Augustinuskerk	Pr. de Lignestr.33	Zie boekje p. 24-27

Het informatieboekje is tevens gratis te downloaden via www.vvvsittard-geleen.nl/omd

De familie Lambrechts de Cortenbach stelde de grote Engelse tuin achter dit pand regelmatig beschikbaar voor muziekkuitvoeringen van harmonie St.-Cecilia.

SITTARD-GELEEN

Zondag 15 september

Plaats	Activiteit	Locatie	Tijd
Grevenbicht	Café-terras Aurora	Raadhuisstraat 10	Openingstijden
Papenhoven	Monumentaal woonhuis	Oude Kerkstraat 1	14.00-16.00 uur
Born	Kasteelpark Born	Kasteelpark 38	Openingstijden
Limbricht	Café Salden	Platz 9	Openingstijden
Munstergeleen	Café Keulen	Peterstraat 25	Openingstijden
Sittard	Phillokaal	Gats 1A	13.00-16.00 uur
Sittard	Openstelling Basiliëk	Oude Markt 3	10.00-12.00 en 14.00-16.00 uur
Sittard	Openstelling Michielskerk	Markt 24	10.30-12.30 en 14.00-16.00 uur
Sittard	Voorgevel Forumtheater	Engelenkampstraat 68	Gehele dag
Sittard	Openstelling Grote Kerk	Kerkplein 4	14.00-16.00 uur
Sittard	Exterieur Stadsschouwburg	Monseigneur Claessenstraat 2	Gehele dag
Sittard	Café 't Sjerfhoes	Kerkplein 12	Openingstijden
Sittard	Lunchroom Schrage	Markt 16	Openingstijden
Sittard	Geheime tuinen	Centrum Sittard	Zie website
Geleen	Exterieur Hubertushuis De Boew	Jan Willenstraat 1	Openingstijden
Geleen	Exterieur Café-zaal De Reünie	Wilhelminastraat 1	Openingstijden
Geleen	Burgemeester Damenpark	Kummenaedestraat	Gehele dag

Afhaaladressen informatieboekje

- Born: Kasteelpark Born, Kasteelpark 38, na de presentatie op vrijdagnamiddag 13 september en zaterdag 14 en zondag 15 september, 10.00-18.00 uur.
- Geleen: boekhandel Bruna Markt 108 Geleen (openingsuren);
Leeswinkel Geleen / Bibliotheek – De Domijnen, Salmstraat 31 (openingsuren)
Gebouw Heemkundevereniging Geleen aan de Jupiterstraat 35a. (openingsuren)
- Limbricht: Oude Salviuskerk, zondag 11.00-17.00 uur
- Munstergeleen: café Keulen Pieterstraat 25
- Sittard: kerken binnenstad tijdens openstelling
VVV Zuid-Limburg winkel, Rosmolenstraat 2, zaterdag 14 september, 9.30-16.00 uur en later op openingstijden.
Erfgoedcentrum De Domijnen, Kapittelstraat 6, zaterdag 14 en zondag 15 september, 11.00-17.00 uur
Bibliotheek De Domijnen, Ligne 2, zaterdag 14 september, 10.00-15.00 uur

INHOUD:

Pagina

5. Voorwoord

Grotere podia en zalen

6. Een kleine geschiedenis van grotere podia en zalen Peter Schulpen
13. De Stadsschouwburg:
    't meest indrukwekkende gebouw van Sittard' Peter Schulpen

Hafa-wereld

16. Plekken van plezier: harmonie- en fanfarezalen Harry Strijkers
16. Van balzaal tot Phillokaal Sittard Ben Bartholomeus
18. Hubertushuis De Boew Oud-Geleen Mart Römers
19. Reüniegebouw Lutterade Hub Kitzen
20. Café-harmoniezaal Aurora Grevenbicht Harry Strijkers

Orgels in kerken

22. Religieuze plekken van plezier: orgelmuziek Guus Janssen
23. Orgel Vrangendael Ren Lantman
24. Orgel Augustinuskerk Lutterade Ton Wolters
26. Orgel Salviuskerkje Limbricht Roy Jaspers

Koffiehuizen / cafés

28. Plezierig vertoeven in: koffiehuizen en cafés Harry Strijkers
29. Café 't Sijterfhoes Sittard Harry Strijkers
30. Café Salden Limbricht Harry Strijkers
31. Café Keulen Munstergeleen Luck Brouns
32. Lunchroom Schrage Sittard Jolanda Janssen-Daniëls

Openluchtrecreatie

34. Openluchtrecreatie Peer Boselie
37. Kasteelpark Born Harry Strijkers
39. Mama's Pride Geleen Hub Kitzen
43. Geheime tuinen Sittard Peer Boselie

VOORWOORD

Voor Open Monumentendag 2019 is als thema gekozen: **'Plekken van plezier'**. Er zal veel aandacht uitgaan naar de historische context waarin monumenten zijn gebouwd en gebruikt, dus ook in Sittard-Geleen.

Ieder jaar weer probeert het Comité Open Monumentendag Sittard-Geleen het landelijk thema zo goed als mogelijk te vertalen naar de situatie in Sittard, Geleen en Born. Vanzelfsprekend wordt een aantal gebouwen die verband houden met het thema opengesteld voor het publiek.

Monumenten zijn er niet alleen om naar te kijken, in te wonen of in te werken, maar kunnen ook een plek zijn waar je je vermaakt. In sommige monumenten kun je genieten van kunst, toneel, dans of film, kijken naar een sportwedstrijd of zelf een sport beoefenen, of je te goed doen aan eten en drinken. Zulke monumenten met een amusementswaarde staan centraal tijdens de BankGiro Loterij Open Monumentendag in het weekend van 14 en 15 september 2019: het thema is Plekken van plezier. Dit thema geeft het publiek de kans om niet alleen de geijkte monumenten te bezoeken, maar ook allerlei ongebruikelijke monumenten te ontdekken.

Naar welke monumentale plekken gingen en gaan mensen voor hun plezier? Of dat nu het theater, de dierentuin, het museum, een park, een sportclub of een café is, het barst in ons land van de monumenten van ontspanning, vermaak en vrije tijd. Men onderscheidt binnen die monumenten vijf categorieën: museale kunsten, podiumkunsten, sport en spel, horeca en recreatie. De amusementswaarde van monumenten staat dit jaar centraal.

Zoals ieder jaar verschijnt er ook een boekwerkje dat inspeelt op het landelijk thema van de Open Monumentendagen dit jaar. Evenals het vorig jaar kent dit boekje geen onderverdeling meer in de stadsdelen Sittard, Geleen en Born, maar wordt er thematisch verwezen naar "Plekken van plezier". Vijf thema's zijn uitgewerkt met een algemene inleiding en enkele voorbeelden. Op die manier worden veel monumenten en wetenswaardigheden hierover in Sittard, Geleen en Born in het zonnetje gezet.

Dank zij de belangeloze medewerking van een aantal gespecialiseerde onderzoekers van heemkundige en historische verenigingen uit deze gemeente is het mogelijk om het boekje ieder jaar weer te laten verschijnen.

Belangrijk is hierbij ook de rol van de gemeente Sittard-Geleen, die het met name financieel mogelijk maakt dit boekje jaarlijks uit te geven en gratis ter beschikking te stellen.

Laat u weer verrassen op zaterdag 14 en zondag 15 september 2019.

Comité Open Monumentendag Sittard-Geleen

September 2019

GROTERE PODIA EN ZALEN

Een kleine geschiedenis van grotere podia en zalen

‘De opera van Aken. Ik had nog nooit een vol orkest gehoord, nog nooit een theater gezien. En toen ... de *Meistersinger von Nürnberg*. Verbijsterend, die zee van muziek, een geweld van klanken en akkoorden, een davering van geluk, van verrukking in heel mijn wezen. Ik behoorde mijzelf niet langer toe, was niet meer van deze oude wereld, was weggerukt, heen gesleept, weggedragen, ten hemel opgevoerd.’ Aldus Felix Rutten (1882-1971) over zijn eerste theaterbezoek rond 1900.

Sittard kende toen nog geen theatergebouw. Dit betekende echter niet dat inwoners van kleinere plaatsen eeuwenlang geheel verstoken zijn gebleven van culturele uitvoeringen.

Theater in de openlucht

De dominicanen ofwel de predikheren, die zich op 29 september 1626 officieel in Sittard vestigden en een Latijnse school openden, organiseerden hier op 14 september 1627 hun eerste toneeluitvoering. Bij deze gelegenheid trakteerde het stadsbestuur de predikheren en zichzelf op 36 liter wijn. De studenten die de uitvoering voor hun rekening namen, werden vergast op bier en kregen een beloning van 32 gulden. Een behoorlijke beloning als men bedenkt dat in die tijd een handwerksman ongeveer een halve gulden per dag verdiende. In de zeventiende en achttiende eeuw voerden de studenten van het college Albertinum, de onderwijsinstelling van de Dominicanen in Sittard, waarschijnlijk eenmaal per jaar, op het schoolplein een toneelstuk op. Hierbij namen de studenten ook de vrouwenrollen voor hun rekening. De inhoud van de toneelstukken was veelal gebaseerd op verhalen uit de Bijbel, maar er is ook een stuk bekend over Koning Zwentibold waarbij lokale geschiedenis aan bod kwam.

De kiosk op de Markt van Sittard in 1867

Geschikte zalen

Ook in de negentiende en begin twintigste eeuw vonden uitvoeringen meestal in de openlucht plaats. In 1867 werd op het feest van Sint Rosa een groot muziekfestival gehouden. Om een podium te bieden aan de meer dan 900 muzikanten uit binnen- en buitenland verrees op de Markt een kiosk.

Tot 2011 hebben verschillende kiosken, die veelal dienden als podium voor muziekgezelschappen, de Markt van Sittard gesierd. In de tweede helft van de negentiende eeuw was ook de buitenplaats *Casino*, thans Bergerhof, in Sittard een geliefde plaats voor de organisatie van concerten.

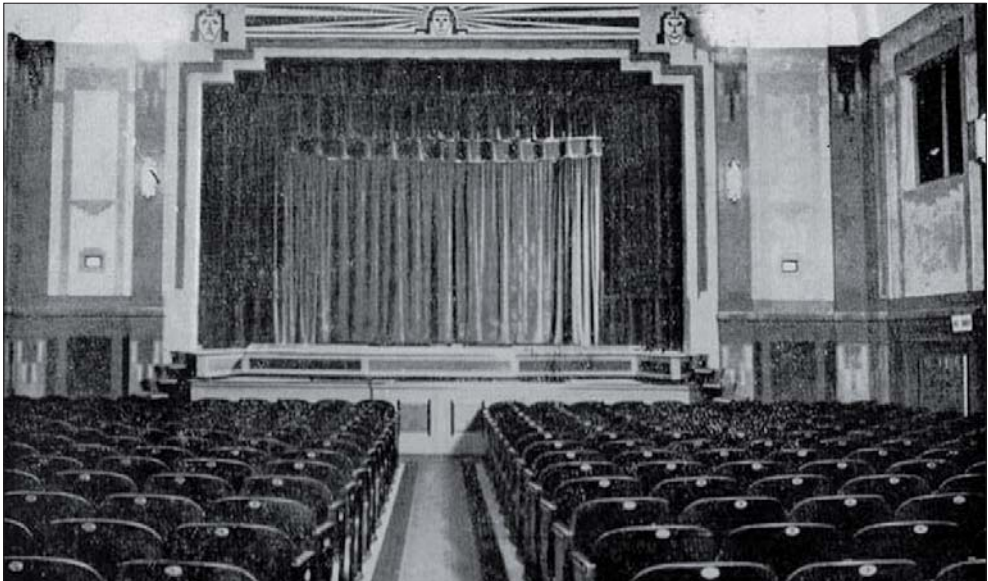
Bij slecht weer werd gebruik gemaakt van een zaal in *Hotel de Limbourg* aan de Markt. Ook in zaal *Martens* aan de Putstraat - de gevel van het pand droeg het opschrift 'kegel en concertzaal' - werden uitvoeringen gegeven.

De beschikbare zalen waren echter onvoldoende toegerust voor een nieuwe vorm van vermaak die begin twintigste eeuw opkwam: filmvertoning. Het aan de Voorstad gelegen café *Obern Bayern* richtte hiervoor in 1915 speciaal een zaal in, onder de naam: *Cinema Palace*. Deze zaal, die in 1927 door brand zou worden verwoest, kreeg in 1921 geduchte concurrentie van bioscoopzaal *Luxor*, in het Bondshotel *Martens-Allers* aan de Rijksweg. In 1923 werd deze bioscoopzaal geschikt gemaakt voor (toneel)uitvoeringen en werd het pand uitgebreid met een kegelzaal. Met de opening van het bioscooptheater *Forum* in 1930 (waarover hierna meer) verloor de *Luxor* voor een belangrijk deel zijn podiumfunctie. Tot 1970 behield de *Luxor* nog zijn bioscoopvergunning.

In het café van dhr. Meyers aan de Rijksweg te Lutterade werd in 1925 de eerste bioscoopzaal van Geleen geopend. Deze 'bioscoop' kende evenals de Geleense bioscoop *Modern*, geopend 1927, maar een heel kort bestaan.

BUITENGEWOON GROOT
VOCAAL EN INSTRUMENTAAL
Concert
TE GEVEN DOOR DEN HEER
J. N. Reubsaet,
MET MEDEWERKING VAN EEN DUBBEL
quartet der beste zangers uit Aken,
EN VAN
Sittard's Fanfaren gezelschap
TER GELEGENHEID DER
ST. ROSA KERMIS
op Maandag den 27 Augustus
BIJ DEN HEER
DELHOUGNE OP CASINO.
N.B. Bij *Buitengewoon* slecht weer zal het
CONCERT op den daarop volgende dag uit-
gesteld worden.

*Advertentie voor concert door
Nicolaas Reubsaet 'op casino', 1866*

Interieur Forum Sittard, 1923

Nieuwe zalen

De jaren voor en na de officiële in bedrijfstelling van de Staatsmijn Maurits (1 januari 1926) groeide het aantal inwoners in onze regio explosief en hiermee ook de vraag naar culturele voorzieningen. In de mijn gemeente Geleen, maar ook in het oude stadje Sittard, werd hierop ingespeeld.

Op 21 januari 1928 werd in Geleen het *beambten-Casino* geopend. In dit gebouw met toneelaccommodatie, kegelbanen en biljartzaal konden beambten verbonden aan Staatsmijn Maurits ontspanning zoeken in eigen kring. Tien jaar na de opening werd het Casino in het Mauritspark gemoderniseerd en uitgebreid. Als gevolg van het vergissingsbombardement op Geleen brandde het gebouw op 5 oktober 1942 af. Na de oorlog zou een nieuw casino zijn deuren openen.

Het Rooms-Katholiek kerkbestuur Lindenheuvel liet in de Geleense mijnwerkerswijk een 'volkshuis-patronaat' bouwen.

Met zijn toneelpodium, bioscoopfaciliteiten en grote zaal met balkon bood het op 5 mei 1929 geopende Volkshuis ruimte voor vermaak aan de hechte mijn-

werkersgemeenschap. Bijna elk weekend kon er worden gedanst en traden er artiesten en groepen op. Ook het Lindenheuvels Toneel had hier zijn podium. Een felle brand verwoestte het Volkshuis begin juni 1978. In 1980 werd aan de Pastoor

Schoenmaeckersstraat een nieuw multifunctioneel gemeenschapshuis geopend, nu met de officiële naam Volkshoes. Ook in andere wijken en dorpen van de huidige gemeente Sittard-Geleen verrezen in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw patronaatsgebouwen en in de jaren zestig en zeventig gemeenschapshuizen. Decennialang waren deze patronaten en gemeenschapshuizen belangrijke plekken van plezier voor de

Bouwtekening van het 'volkshuis-patronaat', 1928

lokale gemeenschappen. Aan de Groenstraat in Geleen ging in 1929 de *Royal Cinema* van start. Door wijzigingen in de infrastructuur kwam deze bioscoop met 750 zitplaatsen te geïsoleerd en op te grote afstand van het centrum te liggen. De directie besloot een nieuwe bioscoop te bouwen aan de Rijksweg, die plaats kon bieden aan maar liefst 960 bezoekers. Dit door de Geleense

Interieur Roxy theater Geleen

architect P.A. Schols in Jugendstil ontworpen *Roxy Theater* werd in 1932 geopend. Incidenteel vonden hier ook bijeenkomsten of muziekuitvoeringen plaats. Met de komst van de *Roxy* sloot de *Royal* in 1933 zijn deuren.

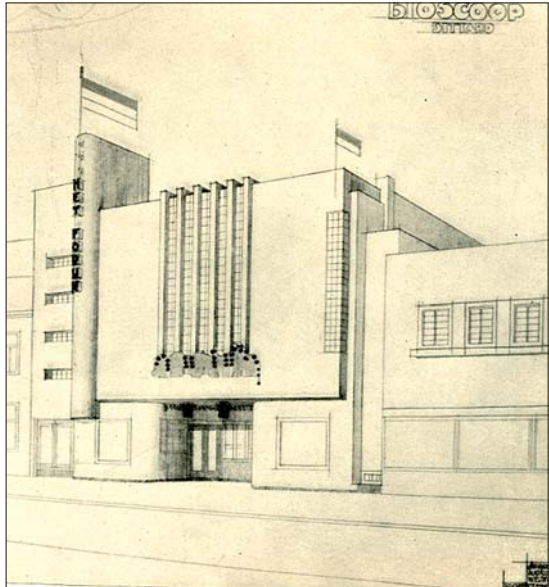
In 1930 gingen de deuren open van het bioscooptheater *Forum* aan de Engelenkampstraat in Sittard. Het door de Sittardse architect Jos Wielders ontworpen gebouw had vanaf het begin een multifunctionele opzet. In het *Forum* konden niet alleen films worden vertoond maar ook tentoonstellingen, dansfeesten, concerten, toneel- en vari  t  voorstellingen worden georganiseerd.

Van meer en groter naar minder zalen

Na de Tweede Wereldoorlog nam in eerste instantie de behoefte aan zalen en podia verder toe. Zo kreeg de circa 3.500 inwoners tellende gemeente Born in 1947 een eigen bioscoop. Waarschijnlijk omdat door de verdere motorisering van het verkeer het Bornse bioscooppubliek gemakkelijker een van de grotere bioscopen in Sittard of Geleen kon bezoeken, bleek de exploitatie van de plaatselijke bioscoop steeds minder rendabel. In de eerste helft van de jaren zeventig moest de bioscoop aan de Kapelweg

in Born zijn deuren sluiten.

Met de vertoning van de film 'De zoon van Monte-Cristo' werd op 18 oktober 1947 de *Royal* in Geleen heropend. In de bioscoop aan de Groenstraat werden vooral de 'ruigere' films, westerns en misdaadfilms, geprogrammeerd. De laatste hier vertoonde film, 'Vernietiging op de Saipan', was er te zien op 26 december 1967.

Door Jos Wielders vervaardigde ontwerptekening van het Forum uit 1928

De Royal Cinema aan de Groenstraat te Geleen

Aan de Tunnelstraat in Geleen verrees in 1949 een nieuw *beambten-casino*. Mede als gevolg van de sluiting van de Staatsmijn Maurits in 1967 verloor het gebouw langzaam maar zeker zijn functie. Sloop volgde in 1982.

Het *Roxy Theater* aan de Rijksweg werd in 1953 voorzien van een toneeltoeren en verbouwd tot een 'bioscoop-schouwburg-theater'. Op het bioscoopprogramma stonden vooral romantische films, lachfilms en grote klassiekers als 'Ben Hur'.

Interieur van de ontspanningsruimte van het nieuwe casino te Geleen

Verschillende organisaties maakten gebruik van het *Roxy-theater* als schouwburg. Tot 1962 beschikten vier instanties, t.w. Stichting Kunstkring Geleen, Staatsmijnen,

Het Roxy Theater aan de Rijksweg te Geleen

gemeente Geleen en Fonds van Sociale Instellingen, twintig maal per jaar over het gebouw. Van 1962 tot 1967 trad alleen de Kunstkring voor vijftien avonden per jaar als huurder op. Daarna maakte de gemeente Geleen in beperkte mate gebruik van het pand. Tot 1980 werd hier toneel, ballet, zang, cabaret, orkestmuziek, operette, jazz en revue voor het voetlicht gebracht. Zo organiseerde de car-

navalsvereniging 'De Flaarisse Gelaen' hier haar jaarlijkse carnavalszitting 'Gelaen waggelt'. Na 1980 verlengde de gemeente Geleen haar huurcontract niet. Door renovatie van de in 1957 gebouwde *Hanenhof* (hierna) was er in Geleen voldoende gelegenheid om vrijwel alle toneel- en theaterproducties onder te brengen. Alleen voor heel grote uitvoeringen kon men niet meer in Geleen terecht. Met de opening van *Foroxity*, de tussen de stadsdelen Geleen en Sittard gelegen bioscoop met acht luxe filmzalen, verloor de Roxy ook haar bioscoopfunctie.

Op 24 mei 1957 opende aan de Herenstraat in Geleen *De Hanenhof* zijn deuren, een 'hotelflat voor jongeren' met op de begane grond een concert-feestzaal.

In de jaren 1980/1981 werd het pand grondig gerenoveerd. Naast een ruimte voor culturele exposities op de eerste verdieping werden er ook vergaderkamers, een café-restaurant, een foyer en een grote zaal gecreëerd. In het kader van 'concentratie en reconstructie van culturele voorzieningen' ging het pand vlak na de eeuwwisseling tegen de vlakke. Een nieuw cultureel centrum

Concert- en feestzaal van de oude Hanenhof in 1978

met bibliotheek, muziekschool en verschillende zalen verrees aan de Herenhof. De grote zaal werd, met de viering van de 25ste editie van het Gelaense Vastelaoves Leedjes Konkoeer, op 2 september 2005 in gebruik genomen. Tot een volwaardig zalencentrum waar popconcerten en veel andere cultureel-maatschappelijke activiteiten kunnen worden gehouden, is de *nieuwe Hanenhof* echter niet uitgegroeid. De oorzaak hiervan is 'een geluidstek' waardoor te veel geluid doordringt tot de bovenliggende appartementen. De *Hanenhof* is wel nog altijd het thuishonk van de Geleense carnavalsvereniging 'De Flaarisse'.

In Sittard werd in 1958, naar de toenmalige Nederlandse maatstaven, een indrukwekkend Cultureel Centrum geopend. Voor meer informatie over dit gebouw zie bijdrage: *De Stadsschouwburg*. Met de opening van dit Cultureel Centrum verloor het *Forum* zijn podiumfunctie en met de opening van de Foroxity ook zijn bioscoopfunctie. Na enkele jaren van leegstand volgde een verbouwing en werd het *Forum* in 2012 in gebruik genomen als 'multifunctionele zaal'.

Plek voor populaire muziek

Vanaf de opkomst van de popmuziek, omstreeks 1960, betraden honderden popartiesten en bands diverse podia in Sittard en Geleen. In de Geleense *Hanenhof* traden niet alleen Peter Koelewijn en zijn Rockets op maar ook een wereldster als Chuck Berry en de band Red Hot Chili Peppers. Van 1976 tot 1987 bood in Sittard het jongerencentrum *Donkiesjot* een podium aan tientallen alternatieve en opkomende bands, waaronder de Seks Pistols en U2. Met de opening van poppodium *Volt* in 2014 heeft de gemeente Sittard-Geleen nu een zeer goed toegeruste zaal voor popconcerten.

De aantrekkingskracht van popmuziek is echter zo groot dat de beschikbare zalen soms te klein zijn om alle liefhebbers aan hun trekken te laten komen. De grootste podia verrijzen dan ook al vele jaren in de buitenlucht. In het Burgemeester Damenpark van Geleen werd, van 1970 tot 1987, het oudste en bekendste popfestival van Nederland georganiseerd: *Pinkpop*. Vanaf 1995 wordt in het Burgemeester

Damenpark het gratis toegankelijk moederdag-festival *Mama's pride* georganiseerd. In café-zaal *De Reünie* en op verschillende andere locaties in Geleen vindt sinds 2014 het popfestival 'Geleen Calling' plaats.

Pinkpop in het Burgemeester Damenpark Geleen

Moederdag-festival Mama's pride

Voor het *oktoberfeest* (sinds 2005) worden op de Sittardse schootsvelden, in grote feesttenten, podia opgebouwd voor veelal Duitstalige artiesten. Het (ook sinds 2005) georganiseerde *Groove Garden* biedt een plek van plezier aan duizenden liefhebbers van dancemuziek.

Op cultureel gebied heeft onze gemeente veel meer 'plekken van plezier' dan ten tijde van Felix Rutten. Anno 2019 is er voor elk wat wils.

Peter Schulpen m.m.v. Jean Habets

De Stadsschouwburg: 'het meest indrukwekkende gebouw van Sittard'

Op 5 december 1949 deed de Stichting Culturele Ontspanning Sittard aan het College van Burgemeester en Wethouders het verzoek een commissie in te stellen die moest onderzoeken of er in Sittard een passende voorziening kon worden gebouwd voor het geven van 'concerten, toneeluitvoeringen e.d.' De bestaande 'theaters', Luxor en Forum, werden immers vooral geëxploiteerd als bioscoop. Bovendien waren deze zalen in de regel alleen op donderdagen beschikbaar voor uitvoeringen. B & W reageerden positief op het verzoek.

Op 1 mei 1950 concludeerde de in het leven geroepen adviescommissie dat er in Sittard, vooral bij de jeugd, een toenemende behoefte was aan 'gezonde culturele ontspanning'. Volgens de commissie diende de overheid 'op dit terrein der geestelijke volksgezondheid, die minstens zo belangrijk - zo niet belangrijker - is als de volksgezondheid in fysieke zin, uiterst actief te zijn'. In Sittard kwam hier nog bij dat de stad haar historisch gegroeide positie als centrumgemeente diende te handhaven 'ook al zijn daarmee geldelijke offers gemoeid'. Er waren immers factoren die deze positie bedreigden, waarmee gedoeld werd op de onstuimige groei van de buurgemeente Geleen. De commissie adviseerde dan ook om een theater- en concertruimte te bouwen waarin op iedere willekeurige dag een geschikte zaal beschikbaar zou zijn. Ook nu weer regeerden B & W positief.

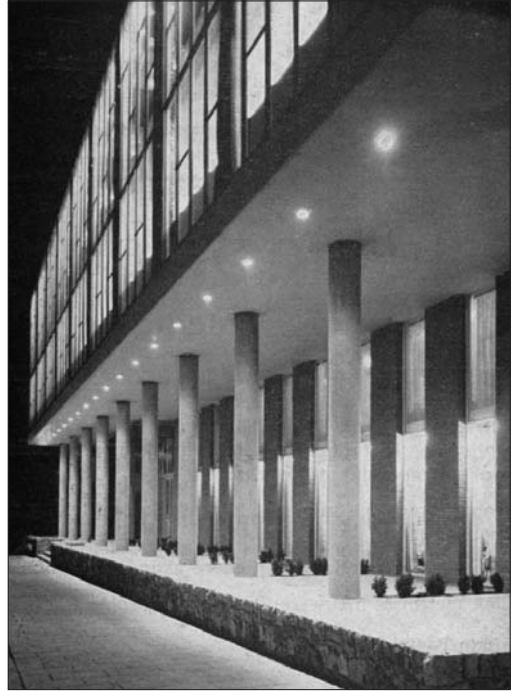
Nog in hetzelfde jaar kreeg het Maastrichtse Architectenbureau Huysmans-Salemans-Swinkels de opdracht een Cultureel Centrum te ontwerpen. Dat moest niet alleen een trefpunt zijn voor de inwoners van de stad, maar voor de bevolking 'in de verre omtrek tot over de west- en oostgrenzen der provincie'. Bij de locatiekeuze voor het gebouw werd de bereikbaarheid belangrijker geacht dan overwegingen op 'stedenbouwkundig of esthetisch' vlak. Het gemeentelijk apparaat, architectenbureau en aannemersbedrijf gingen voortvarend te werk. Op 23 april 1958 werd het Cultureel Centrum officieel geopend, 'vlak bij het drukste verkeersknooppunt van Sittard, op de plaats waar verbindingswegen uitschieten naar vier windstreken'.

Ontwerptekening van het Cultureel Centrum Sittard

Het landelijk dagblad Trouw schreef op de dag vóór de opening dat het nieuwe Cultureel Centrum 'wat vormgeving, accommodatie en veelzijdige bruikbaarheid betreft, ten voorbeeld gesteld kan worden aan vele Nederlandse steden, die zich gaarne het middelpunt van culturele activiteiten noemen'. Dat dit complex te vinden was in een gemeente met maar 30.000 inwoners, verbaasde de kunstredacteur:

'het thans gereed gekomen gebouwen-complex zou proportioneel in een gemeenschap, tienmaal groter dan die van Sittard, beter op zijn plaats zijn.' Zijn waardering voor het gebouw zelf was groot: 'Door zijn afmetingen en zijn sobere evenwichtige vormgeving is dit Cultureel Centrum het meest indrukwekkende gebouw van Sittard geworden. Het front, opgetrokken uit baksteen en beton met over de gehele breedte een uitbouw die op tien betonnen zuilen rust, heeft een lengte van 43 meter en een hoogte van 15 meter. De hoekpartijen van natuursteen en beton, met gekleurde glaslichten, zijn bijzonder fraai opgelost. Door het eerlijke gebruik van eenvoudige materialen en een streng functionele vormgeving, heeft het uiterlijk van dit gebouw, dat op een afstand gezien gemarkeerd wordt door de 22 meter hoge (bakstenen) toneeltoren, een volstrekt pretentieuze, robuuste schoonheid.'

De zuilen aan het voorfront

*Trap naar balkon en foyer,
'feestelijke soberheid'*

Niet minder geboeid was de redacteur door het interieur. 'De grote zaal (voor concerten, opera en toneel), de foyers, een restaurant en de daarmee verband houdende dienst ruimten maken indruk door hun feestelijke soberheid. Met de meest eenvoudige materialen, zonder enige luxe, is hier door een geraffineerd toepassen van licht- en ruimtewerking een bijzonder harmonieus geheel verkregen, waarin de eenheid der verschillende lokaliteiten geaccentueerd wordt door kleur- en motiefherhaling.' Veel waardering was er ook voor het aandeel dat vier Limburgse kunstenaars hadden geleverd aan het interieur. 'Charles Eyck maakte een wandschildering tegen de westwand van de foyer waarop de kunsten symbolisch zijn voorgesteld, een mozaïekwand tussen de ingangdeuren van de schouwburgzaal (3,4 x 11 mtr.) is van Daan Wildschut, Marijke Stultiëns maakte een geestig

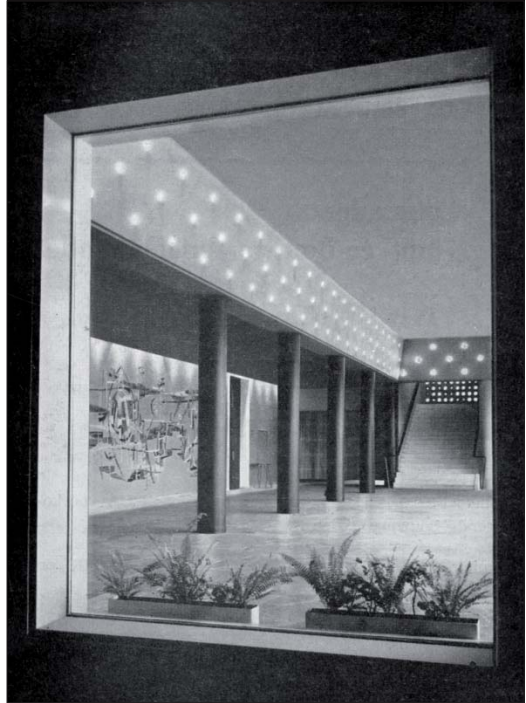

applicatiedoek voorstellende een volle schouwburgzaal dat in de hal tegenover de hoofdingang is aangebracht, en in de hal op de bovenverdieping is een bronzen beeldengroep (musicerend trio) van Teun Roosenburg geplaatst.'

De totale bouwkosten van het Cultureel Centrum bedroegen 3.400.000 gulden.

De schouwburg- en concertzaal bood plek aan 925 bezoekers. Deze zou wellicht ook als bioscoop geëxploiteerd kunnen worden. Bioscoopbezoekers zouden dan niet via de hoofdingang aan de Wilhelminastraat maar via de zijingang aan de Mgr. Claessenstraat het gebouw moeten betreden.

Aan de Wilhelminastraat was in het terugliggende deel van het voorfront nog een ingang gemaakt voor het

De voorhal, 'geraffineerd toepassen van licht- en ruimtewerking'

Sittard-Geleense Kegelbond

Officieel programma
en
Reglement
van de
Provinciale kegelwedstrijden

te houden van:

zondag 3 april tot en met zondag 10 april 1960
op de vier nieuwe banen in het sousstrain van de
Stadsschouwburg te Sittard.

Gedelegeerde van de Koninklijke Nederlandse Kegelbond,
de Weled. Heer T. Albronda, voorzitter K.N.K.B.

café-restaurant. Die gaf tevens toegang naar een kegelbaan in de kelderruimte, die maar kortstondig is gebruikt. Dat het architectenbureau Salemans-Swinkels zo'n twintig jaar later ook de opdracht kreeg om een ontwerp te maken voor een nieuw gemeentehuis duidt erop dat rond 1970 de waardering voor hun werk in Sittard nog hoog was. Anno 2019, een halve eeuw en vele verbouwingen later, zijn de grondgedachten van de architecten in het complex niet meer duidelijk zichtbaar en vormt het geen harmonieus geheel meer. Op de rijks- en op de gemeentelijke monumentenlijst zoekt men tevergeefs naar wat zestig jaar geleden 'het meest indrukwekkende gebouw van Sittard' genoemd werd.

Peter Schulpen

De Sittard-Geleense kegelbond maakte gebruik van de kegelbaan in de stadsschouwburg

HAFa-WERELD

Harmonie en fanfarezalen

In onze regio deed de blaasmuziek in de negentiende eeuw haar intrede. De basis hiervoor werd waarschijnlijk gelegd door het Thornse Stift en het Roermondse bisschoppelijk hof.

Tijdens de Franse overheersing (1794-1815) raakte men hier meer bekend met de georganiseerde muziek die in het leger van Napoleon een belangrijke plaats innam. In het burgerlijk muziekleven van Limburg na de Napoleontische tijd ontstond eerst een variant van de oude Duitse hofkapel-traditie en later van de moderne militaire orkestraditie.

De oudste bekende Limburgse muziekkorpsen zijn de Koninklijke Harmonieën van Thorn en Roermond. Vele Limburgse blaasmuziekverenigingen werden opgericht in de tweede helft van de negentiende eeuw. Dit had mede te maken met het feit dat de bevolking door de toegenomen welvaart in de periode 1860-1880 niet alleen maar hoefde te werken voor het dagelijks brood. De mensen kregen meer vrije tijd. Ook werden ze geïnspireerd door reeds bestaande muziekgezelschappen uit de omgeving. Met name in de laatste twee decennia van de negentiende eeuw steeg het aantal Limburgse muziekkorpsen aanmerkelijk. Deze muziekkorpsen stonden in nauwe verbinding met het dagelijkse leven in dorp of stad.

Vanzelfsprekend moest er ook worden gerepeteerd. Dat gebeurde in allerlei lokaliteiten, waar het vaak behelpen was. Later ging men toch voor betere huisvesting. Patronaten, gemeenschapshuizen en danszalen waren en zijn door de jaren heen de meest gangbare repetitie-gelegenheden gebleven. Er zijn ook muziekverenigingen die door grote inzet van de leden een eigen huisvesting hebben verworven. Hier werden dus ook de concerten gegeven. Al met al werd op deze plekken muziek gemaakt en dat geeft voor velen voldoening en plezier.

Harry Strijkers

Van balzaal tot Phillokaal

Onder leiding van de weduwe Haenen-Van Gansewinkel, eigenaresse van Hotel De Limbourg, werd De Limbourg vanaf 3 juni 1844 hét middelpunt in de Sittardse samenleving en de hele regio. De grote muziek- en danszaal werd gebouwd en onder andere gebruikt voor

*Interieur van het monumentale Phillokaal
aan de Gats 1 te Sittard*

muziek- en toneeluitvoeringen. Bekende Sittardenaren, zoals de dichter Charles Beltgens en musicus/zanger Nicolaas Reubsæt, traden er regelmatig op. In 1865 werd hier een groot banket georganiseerd ter gelegenheid van de opening van de Spoorlijn Maastricht-Venlo.

De hotelfunctie verviel in 1879 toen neef Xaverius van de Venne De Limbourg overnam. In 1903 werd de benedenverdieping van Gats 1 aan Van Gend en Loos verhuurd. Xaverius was directeur bij Van Gend & Loos. In 1921 verloor Xaverius veel geld en verkocht hierdoor in 1930 het gebouw aan de gebroeders Canton. De stalling werd verbouwd tot twee woningen. Op de eerste verdieping gebruikten de verkennersgroep Deken Tijssen onder leiding van de latere professor Zef Timmers, de judoclub en later dansschool Erkens de kleine zaal. De Philharmonie huurde de grote zaal. Gaandeweg huurde de Phil het hele gebouw. Eind jaren zeventig verkeerde het gebouw in zeer slechte staat. Men zocht naar een nieuw repetitielokaal. Dat werd echter niet gevonden. Op 15 september 1962, op zijn 62e verjaardag, nam Arno Dieteren het initiatief tot de oprichting van de Stichting Huisvesting Philharmonie. Bestuursleden waren onder andere ir. Leo Kretzers, Marcel Muyres en notaris Kreyn. De stichting kocht het pand Gats 1 voor 65.000 gulden met een renteloze lening van de Weldadige Stichting De Limpens.

De door het bestuur georganiseerde loterij (honderd loten van duizend gulden!) bracht netto ook honderdduizend gulden op. Dit kwam zo, omdat de eigenaar van het winnend lot afzag van de

prijs. Een eerste noodzakelijke renovatie kon worden uitgevoerd.

Door de eigen leden werd de zaal in fases gerestaureerd. Dit was voor het laatst van november 2003 tot december 2004 het geval. De geweldige klus stond onder leiding van Zef Meuwissen en Jerome Wessels. Het is een van de mooiste zalen in de regio. Bij het verwijderen van de stenen op de begane grond kwam de reuk van paardenmest

De bar van het Phillokaal

vrij. Duidelijk was ook te zien dat er vóór de paardenstalling een grote keuken was geweest. Via de originele, houten, luie Engelse trap (lange aantrede, kleine optrede) komt men in de prachtige zaal met onder andere authentieke panelen en het balkon voor het balorkest. De op de balkonrand geschilderde tekst uit 1927 "Ons zal de vriendschap steeds verbinden, de kunst in ons vereerders vinden" geldt nog steeds. Sinds 1 oktober 1993 verlichten twee prachtige kroonluchters met bijbehorende lampen de Philzaal. Deze twee door een kopersmid in Delft gesmede kroonluchters hingen vanaf 1950 in het Forum aan de Engelenkampstraat en werden later aan de Phil geschonken. Het interieur is verder opgesmukt met twee schilderijen van jonkheer Robert Graafland uit Maastricht. Deze schilderde voor de gemeente Sittard, ter gelegenheid van de grote Nationale Tentoonstelling in het Stadspark, die georganiseerd

werd ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het koninkrijk der Nederlanden, zes schilderijen voor vijfhonderd gulden. Koningin Wilhelmina was toen te gast op deze tentoonstelling. Het zijn schilderijen van de St.-Michielskerk en omgeving en de Plakstraat met kapel van de Agnetenberg. Deze sieren, met andere unieke objecten, deze prachtige zaal. Vanaf 2005 is het Philgebouw een gemeentelijk monument. **De zaal is op zaterdag 14 en zondag 15 september open van 13.00 tot 16.00 uur.**

Ben Bartholomeus

Hubertushuis De Boew Oud Geleen

In het jaar 1901 werd door de harmonie "St. Cecilia 1866" besloten om een lokaal te bouwen. Aanleiding was dat de bestaande ruimte voor concert- en toneelvoorstellingen te klein was.

Voorzitter Jan Mathias Peusens van harmonie "St. Cecilia 1866" en zijn zus (beide ongehuwd) verkochten een stuk grond, dat groot genoeg was voor het gebouw met een achterplaats aan het kerkbestuur. In het parochiearchief bevindt zich een akte van 12 juli 1901 waarin staat vermeld dat een gedeelte van de boomgaard groot vier aren en vijftig ca., kadastraal B-3068, werd verkocht aan het kerkbestuur. Op 30 december 1904 verkochten broer en zus Peusens ook de rest van de grond, groot tien aren en dertig centiaren, aan het kerkbestuur met recht van vruchtgebruik tot zij beiden overleden waren.

Deze overdracht moest op die manier plaatsvinden omdat in die tijd de harmonie geen rechtspersoonlijkheid had. De statuten van de harmonie werden namelijk pas op 16 maart 1923 koninklijk goedgekeurd. Hierna stelden de gebroeders Baggen een terrein en grond beschikbaar voor het bakken van de benodigde stenen.

Door bovengenoemde constructie kwam in latere jaren onenigheid tussen de harmonie en het kerkbestuur over de eigendomsrechten van dit gebouw. Op 16 juni 1918 was het ondertussen wel tot een overeenkomst tussen de harmonie en het kerkbestuur gekomen. Ook de inwoners van Oud-Geleen hebben zelf meegeholpen aan de realisatie van dit verenigingsgebouw.

Hubertushuis De Boew Oud-Geleen

In de gevel van de tegenwoordige grote zaal is een plaquette aangebracht met de tekst „Uit dankbaarheid aan J. Peusens en M. Mechtildis Peusens 1901.”

Wat de inrichting van het gebouw betreft is een lengte van 27 meter en een breedte van 13 meter beschikbaar. Dit betekent dat de zaal 700-800 man kan bevatten met een toneel van zeven meter breed en vijf meter diep. Daarboven is achter in het lokaal een tribune van twaalf meter en een diepte van 6,5 meter.

Op zondag 1 december 1901 werd het gebouw ingewijd met een eerste concert gecombineerd met een toneeluitvoering. Van 1904 tot 1914 werd ook kleuteronderwijs gegeven in het Hubertuslokaal. Zijn naam dankt het gebouw aan de voornaam van de populaire pastoor Hubert Houbiers. Hij was pastoor van Oud-Geleen van 1874 tot 1903. In het jaar 1923 onderging het Hubertusgebouw een grote opknappbeurt.

Om extra inkomsten binnen te krijgen mochten ook andere verenigingen gebruik maken van het gebouw. De eerste huurder was zangvereniging „Zanglust”.

Vele andere verenigingen volgden.

In het jaar 1931 werd vastgelegd dat het kerkbestuur alleen het volledig eigendomsrecht had van het Hubertuslokaal.

In 1940 werd het „Hubertuslokaal” veranderd in „Hubertushuis”, welke naam na de oorlog gebruik werd. In het jaar 1947 startte men in het Hubertushuis met een HBS.

In 1956 werd deze HBS een lyceum door de oprichting van een gymnasium. In 1961 ging deze gecombineerde onderwijsinstelling naar een eigen gebouw met als naam St.-Michiel Lyceum. In 1967 werd de jongerenvereniging „DE BOEW” opgericht.

Met het gebouw verbonden zijn oude nog bestaande verenigingen:

Schutterij H.H. Marcellinus en Petrus, harmonie St.-Cecilia, Sportvereniging Quick, Zangvereniging Zanglust, KBO, Budo, Toneelgroep „Geleen”, Vastelaovesvereniging De Uule”, AWT prinse „Uule”, Biljartclub Quick en vele buurtverenigingen.

Daarnaast maakten ook inmiddels opgeheven verenigingen er gebruik van: handboogschutterij De Romeinen en de jongerenvereniging De Boew.

Mart Römers

Honderd jaar patronaat / reüniegebouw te Lutterade.

Met de komst in 1915 van de Staatsmijn Maurits naar Lutterade-Geleen lag het kerkgebouw van de St.-Augustinus-parochie nog aan de Groenseykerstraat, inclusief een patorie en het huidige kerkhof aan de Parallelweg.

In de vergadering van 13 juli 1919 besloot het kerkbestuur tot de bouw van “een arbeiderslokaal, een patronaatslokaal met bewaarschool, tekenschool en een nieuwe kapelanie”.

Het benodigde terrein werd op 8 augustus 1919 aangekocht van de N.V.

Bouwgrondmaatschappij “Tijdig” voor een bedrag van 6.400 gulden.

Het gebouw stond na het gereedkomen in 1919/1920 midden in het veld aan de Groenseykerstraat.

Op 19 september 1920 vond de feestelijke inzegening plaats door bisschop mgr. L. Schrijnen van Roermond.

Reüniegebouw Lutterade-Geleen omstreeks 1920

Reüniegebouw Lutterade-Geleen

voorbeeld de hoofddistributie tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ook werd onderdak verleend voor muziekscholing, voor cursussen en aan vele parochiële en andere verenigingen, waaronder met name harmonie Sint Augustinus en zangvereniging "Euterpe". Ook tentoonstellingen werden hier gehouden, alsmede gelegenheden met een particulier karakter zoals bruiloften, recepties en koffietafels.

Ook de vakbonden maakten gebruik van het gebouw voor het vergaderen.

Na de oorlog werd van het patronaat weer intensief gebruikt gemaakt door ongelooflijk vele verenigingen en bij feestelijkheden zoals de voorjaarskermis en bij feestavonden.

De huidige benaming van Reüniegebouw werd overigens bedacht door kapelaan Kierkels van de St.-Augustinusparochie, die van 1956 tot 1963 daar zielzorger was.

Op 27, 28 en 29 september 2019 wordt het 100-jarig bestaan gevierd onder de titel "Reünie in de Reünie".

Hub Kitzen

Café-harmoniezaal Aurora Grevenbicht

In café Aurora aan de Raadhuisstraat 10 in Grevenbicht dronken vele Grevenbichtse generaties hun eerste biertje. Deze uitspanning dateert uit 1864. Jan Frans Savelkoul kocht op 6 februari 1863 het pand aan de toenmalige Houtstraat te Grevenbicht.

Het bestond uit een huis, een stal, schuur, bakhuis, tuin en een boomgaard.

De koop prijs was 1255 gulden. Verkoper was de familie Brouwers. Enkele familieleden vertrokken toen namelijk naar Amerika, het beloofde land destijds. De verkoop vond plaats in het café van Peter Zanders aan de Markt 113 te Grevenbicht en werd gesloten ten overstaan van notaris Hupkens van Urmond. Jan Frans Savelkoul en zijn vrouw begonnen hier dus in 1864 een café annex herberg, waar later ook over-

Echtpaar Savelkoul-Essers

Café-restaurant Aurora Grevenbicht anno 2019

nacht kon worden. Waarschijnlijk werd in dit pand ook eerder café gehouden. In 1864 werd de zangvereniging Aurora opgericht, later omgevormd tot een harmonie. Tot op de dag van vandaag is dit het verenigingslokaal van de later koninklijk geworden harmonie Aurora.

Na het overlijden van Jan Frans Savelkoul op 8 december 1905 werd het café overgenomen door zijn zoon Harie Savelkoul, getrouwd met Tilke Esser. Zijn echtgenote kon, volgens de overlevering, lekker koken voor haar gasten.

Harie Savelkoul ontving op 2 december 1881 een vergunning van de gemeente Grevenbicht voor het verkopen van sterke drank in de "Kamerlings neffen den ingang voor onder en boven" en betaalde daarvoor fl. 20.- voor een jaar. Bijna tachtig jaar veranderde er nagenoeg niets aan dit pand. Na zijn dood op 27 april 1945 ging de exploitatie van de zaak over in handen van dochter Mia, de jongste telg van het gezin. Na het overlijden van haar eerste echtgenoot Theodoor Demandt hertrouwde Mia Savelkoul met Wiel Hendrix uit Urmond. Tot 1980 exploiteerden zij het café-restaurant. Hierna werd het verhuurd aan de familie Quadt-Abentum. Drie jaar later droegen zij de exploitatie over aan Els en Hein Donders. Op maandag 28 december 1992 ging het pand Raadhuisstraat 10 in eigendom over naar de uitbaters Els en Hein Donners. In de loop der tijd is het pand vaker verbouwd om aan de eisen van de tijd te voldoen. Dat deden ook Els en Hein Donners. Zij gaven in januari 2004 het stokje door aan Ron en Astrid Colaris, die op hun beurt aan Jeroen en Wendy Kerkhoff de fakkel overdroegen. Bij de renovatie van de voorgevel, uitgevoerd door de huidige exploitanten kwam een inscriptie tevoorschijn met het opschrift J.F.S. A.C.S. 1864; de initialen van het echtpaar Savelkoul-Salden dat in dat jaar was begonnen met Aurora.

Harry Strijkers

Bronnen: Harry Savelkoul:

http://members.home.nl/savelkoul/v5/Genealogie_Savelkoul/Kwartierstaten.html
en website eetcafé Aurora Grevenbicht

ORGELS IN KERKEN

Orgelmuziek

Aangezien de hedendaagse mens bijna op iedere plek en op ieder moment plezier kan hebben van muziek, is het moeilijk voor te stellen, dat dit in vroeger eeuwen geheel anders was. Het genieten van muziek was beperkt tot bijzondere gelegenheden, wanneer er iets te vieren viel. Een van de mogelijkheden om te genieten van muziek was het bijwonen van een religieuze plechtigheid, waarbij gezongen werd of orgelklanken weerklonken. In de stad Sittard was deze mogelijkheid zeker aanwezig vanaf het laatste kwart van de zestiende eeuw, in de meeste plaatsen op het platteland pas in de loop van de negentiende eeuw.

In Sittard werden de koorgezangen van de kanunniken van het St.-Petruskapittel begeleid door een organist, die al in 1581 wordt vermeld, in latere tijden ook door muzikanten met strijkinstrumenten. Het orgel bevond zich op het doxaal, een met reliëfs versierde wand, die het priesterkoor van de kanunniken scheidde van het schip van de kerk. Doxaal en orgel overleefden vermoedelijk de plundering en brandstichting door de Franse troepen in 1677, maar de koorafscheiding werd vernield, toen in 1682 het gewelf door verwaarlozing instortte. De resten van de koorafscheiding werden in 1729 vervangen door een koorhek, waarboven het orgel zich op een klein platform bevond. Dit orgel werd in 1744 verkocht aan de parochie Lanaken en een ander (nieuw?) orgel werd geleverd vanuit Maaseik. Rond 1860 werd dit orgel verplaatst naar de nieuwe zangtribune achter in de kerk, waar het dienst deed tot 1929, toen het huidige orgel gebouwd werd als jubileumcadeau voor deken Tijsen.

De Sittardse stedelingen konden ook van orgelklanken genieten bij de predikbroeders dominicanen in de Michielskerk aan de Markt en bij de zusters dominicanessen in hun kapel aan de Plakstraat. Het van rond 1700 stammende orgel van de zusters verhuisde na de sluiting van het klooster in de Franse Tijd naar de parochiekerk van Limbricht. Misschien hadden de dominicanen in de Michielskerk rond die tijd ook al een orgel op een zangtribune achter in de kerk, wanneer het aan de binnenzijde boven de ingang deur geplaatste jaartal 1709 zou wijzen op de bouw van een oxaal. Aan de onderzijde van de zangtribune bevindt zich fraai stucwerk, dat verwant is aan dat van de kloostergang, dat rond het midden van de achttiende eeuw zou zijn aangebracht. Zeker is in ieder geval, dat in 1782 Ludwig König uit Keulen het huidige orgel heeft gebouwd, dat rond 1920 door Klais uit Bonn werd omgebouwd tot de huidige vorm.

In de meeste dorpskerken worden de orgels pas in de negentiende eeuw vermeld, met uitzondering van Oud-Geleen. Daar zou al in 1615 een orgeltje zijn geweest, dat rond 1720 vervangen werd. Pereboom & Leyser (Maastricht) bouwden in 1882 in de oude kas een nieuw orgel, dat dienst deed tot 1962.

Zoals reeds vermeld is, kreeg Limbricht in 1803 het orgel uit het dominicanessenklooster van Sittard. Papenhoven-Grevenbicht kreeg in 1858 een orgel van Van Dinter uit Maaseik. Het orgel van Buchten stamt oorspronkelijk van rond 1862 en werd in 1963 omgebouwd. Guttecoven kreeg in 1871 een orgel van Pereboom & Leyser.

In Born plaatste Franssen uit Roermond in 1873 een orgel, dat in 1950 vervangen werd. Het instrument in Einighausen dateert van 1888 en is weer in de oorspronkelijke staat teruggebracht. In Holtum kwam in 1892 een orgel van Franssen, dat in 1974 vervangen is.

In de protestantse kerken neemt naast de kansel het orgel een prominente plaats in. Van het Sittardse Gruizenkerkje weten we, dat er rond 1819 een orgel is geweest, maar

Barok-orgel Vrangendael

dat rond 1842 een nieuw orgel van Binvignat (Maastricht) tot stand kwam door een koninklijke schenking. Dit instrument is in 1966 vervangen. Het protestantse kerkje van Grevenbicht kreeg door een adellijke schenking in 1896 het orgel, waarvan nog steeds de klanken te bewonderen zijn.

Guus Janssen

Orgel Vrangendael

Het barokorgel in de kerk van Vrangendael (parochie Christus' Hemelvaart en H. Joseph) is in 1748 gebouwd door Pieter van Assendelft te Leiden (zie foto pag. 23). De oorspronkelijke plaatsing is onbekend, maar vanaf 1769 stond het als balustradeorgel in het zusterklooster Soeterbeeck te Ravenstein. Het doorstond op die plek de Franse Revolutie, omdat de zusters het instrument tijdelijk verkochten en er huur over betaalden. In de negentiende eeuw werd het instrument een aantal malen gerestaureerd naar de smaak van de tijd, veelal zonder met het oorspronkelijke concept van Pieter van Assendelft rekening te houden. Na fusie van twee kloostergemeenschappen in 1955 verhuisde het onder de hoede van de firma Verschuieren naar dekenale kerk van Gennepe. In 1970 kwam het door bemiddeling van de toenmalige kapelaan Kurris in bezit van parochie Vrangendael.

Omdat de conditie van het orgel in de loop van de tijd verslechterde, werd vanaf de jaren negentig gedacht aan een nieuwe restauratie. Het plan werd in 2002 opgesteld, maar het zou nog enkele jaren duren, voordat de financiering beschikbaar was.

De daadwerkelijke restauratie zou onder grote parochiële belangstelling plaatsvinden in de werkplaats van de firma Verschuieren uit Heythuysen. Er is nog oorspronkelijk pijpwerk in het orgel aanwezig, daarnaast zijn registers vervangen en aangevuld.

De speeltafel heeft een omvang van vier octaven, er is geen (aangehangen) pedaal.

Er zijn acht registers beschikbaar. Van het 'type' orgel van Assendelft zijn nog slechts enkele exemplaren in ons land over.

Sinds 2011 staat het orgel weer bespeelbaar in de kerk en naast de begeleiding van de eredienst doet het dienst als concertorgel, onder andere als vaste deelnemer aan het SOL-festival. Gekozen is voor een 'authentieke' stemming (415 Hz), waardoor samenspel met barokinstrumenten ook mogelijk is. Voor een technische beschrijving van met name de restauratie, zie: www.Vrangendael.nl/orgel.

Ren Lantman

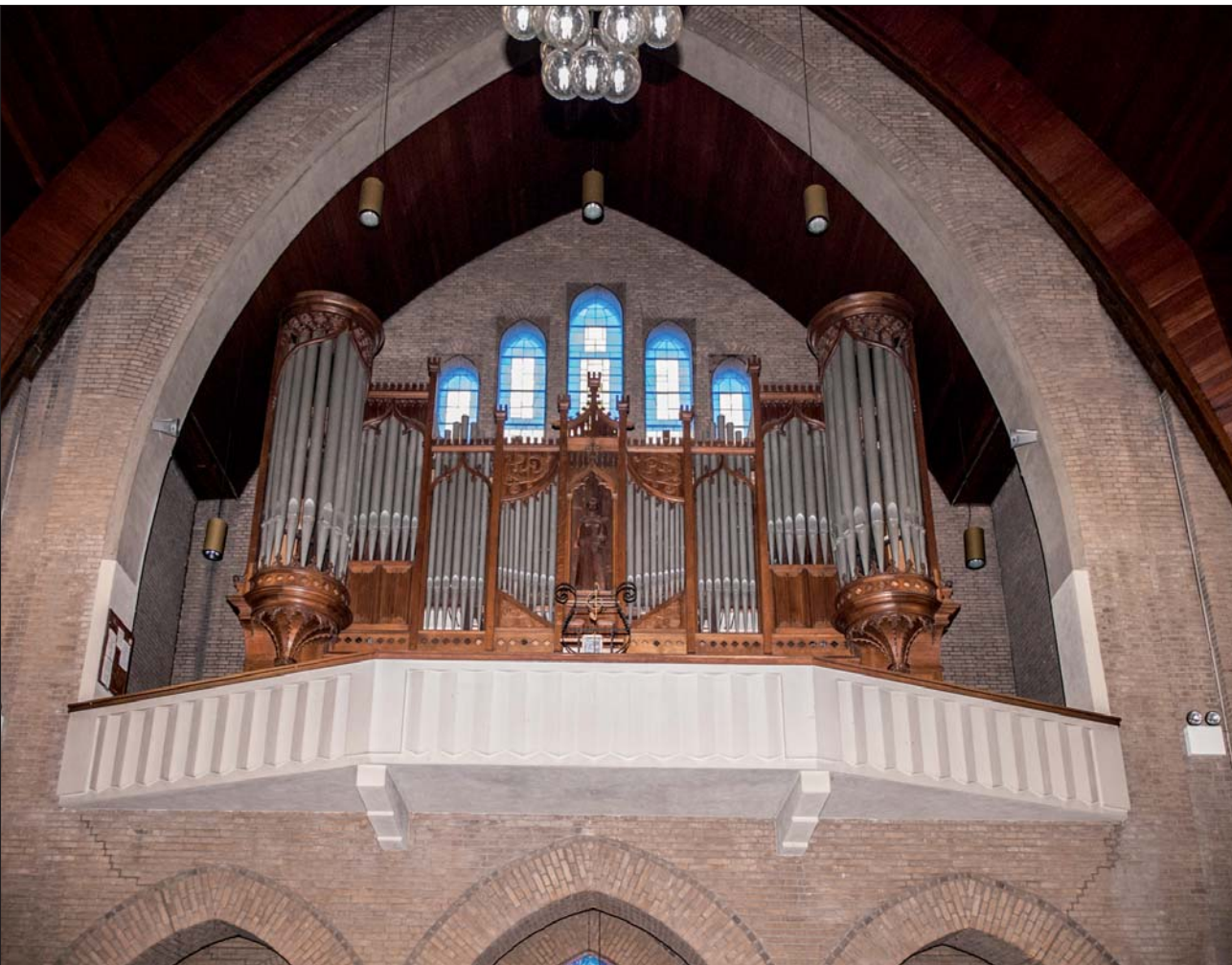
Orgel Augustinuskerk Geleen

Het Loret-Vermeersch orgel van de St.-Augustinuskerk in Geleen is een monumentaal, romantisch instrument uit 1863. De sociëteit van de jezuiten gaf de opdracht voor de bouw van het orgel. Het was bedoeld voor de Onze Lieve Vrouwekerk aan de Wijnhaven te Rotterdam. Voor deze kerk was door de bekende architect Pierre Cuijpers een groot kathedraalachtig uitbreidingsplan opgesteld, waarin plaats was voor een groot orgel. Vijfentwintig jaar later werd besloten een dochterkerk te stichten in het zich uitbreidende westen van de stad, aan de Westzeedijk. Deze kerk werd toegewijd aan de H. Ignatius en werd gebouwd in 1882.

Men besloot het Loret-orgel, dat veel te zwaar was voor de niet afgebouwde

Wijnhavenkerk, over te plaatsen naar de nieuwe Ignatiuskerk aan de Westzeedijk. In 1904 voerde de firma Maarschalkerweerd deze overplaatsing uit. In 1956 werd door de Rotterdamse firma Valckx en Van Kouteren een restauratievoorstel gedaan, waarbij het orgel een 'opfrisser' in neo-barokke zin zou ondergaan. Dit gewijzigde orgel bleef tot de sluiting van de kerk aan de Rotterdamse Westzeedijk dienst doen. In 1967 werd het door de St.-Augustinusparochie te Geleen aangekocht. Door de slechte staat waarin het orgel in 1967 verkeerde, was het maar ten dele als een specifiek Loret-orgel herkenbaar. In 1982 besloot het kerkbestuur van de St.-Augustinusparochie de mogelijkheden van een herstel van het instrument te laten onderzoeken. Gekozen werd voor de situatie van 1863, met uitzondering van enkele kleine afwijkingen. De restauratieopdracht werd verstrekt aan de orgelmakers Verschueren uit het Limburgse Heythuysen. Het orgel van de St.-Augustinuskerk te Geleen is het grootste Loret-orgel in Nederland en heeft een meer dan regionale betekenis.

Ton Wolters

Orgel Augustinuskerk Lutterade

Orgel Salviuskerkje Limbricht

Pastoor Page had in 1803 gratis een orgel verworven uit het opgeheven klooster Agnetenberg in Sittard. Hij liet dit door orgelbouwer Binvignat uit Maastricht plaatsen in het kerkje. Doordat het kerkplafond te laag was, is een gedeelte van de kas eruit gezaagd. Vermoedelijk bouwde Johan Jacob Brammertz uit Kornelimünster dit eenmaanaals balustrade-orgel rond 1700. Tot de bouw van de nieuwe kerk in 1922 is het gebruikt. Daarna zijn de pijpen verkocht en bleef de lege orgelkas met delen van de mechaniek alleen achter in het oude kerkgebouw. Na de voltooiing van de restauratie van de beroemde plafondschilderingen in het koor is in de jaren tachtig van de twintigste eeuw begonnen met de restauratie en reconstructie van het orgel door de orgelbouwfirma Verschuieren. In 1989 kon het pijporgel weer in gebruik genomen worden. Sindsdien is het door vele bekende binnenlandse en buitenlandse organisten bespeeld en vormt het de basis voor de muzikale exploitatie van het monumentale Salviuskerkje naast het kasteel.

Kenmerkend aan het orgel is de Rijnlandse bouwstijl met de puntige buitentorens en de ronde middentoren. Het bespelen van het barokorgel gebeurt aan de achterzijde. Daarom heeft de eiken orgelkas, die de op twee na oudste van Limburg kan zijn, nog de originele kijkgaten aan de voor- en achterkant.

Het orgel bevat 648 pijpen, enkele van hout, en de rest van sterk loodhoudend orgelmetaal. De stemming is een halve toon onder normaal (kamerton) en ongelijk zwevend.

Orgel in het Salviuskerkje Limbricht

Orgel in het Salviuskerkje Limbricht

Een zwevende toon wordt eveneens verkregen door het uittrekken van de "tremblant"-knop. De winddruk bedraagt 63 mm waterkolom, en komt tot stand via twee boven elkaar geplaatste spaanbalgen. De registers: Bordon 8'; Prestant 4'; Fluijt 4'; Octave 2'; Quint 1 ½'; Sifflet 1'; Mixtuer (3 sterk); Sexquialter (2 sterk, gedeeld); Cornet (3 sterk, diskant); Trompet 8' (gedeeld).

In totaal zijn 8190 verschillende speelcombinaties mogelijk!

Roy Jaspers

Orgel Augustinuskerk Geleen

Programma Orgelspeurtocht 14 september 2019

- 13.00 - 13.45 Geleen Augustinuskerk (Prins de Lignestraat 33)
Tjeu Zeijen - orgel: romantisch repertoire
- 14.15 - 15.00 Sittard, Kerk Vrangendael, Hemelsley
Anja Hendrikx - orgel: (voornamelijk) barokcomposities
G. F. Händel: Ouverture
J. P. Sweelinck: Onder een linde groen
A. v.d. Kerckhoven: Fantasia in d
J. Haydn: uit Flötenuhrstücke: 3 delen
G. Boven: Tango ecclesiastico
- 15.30 - 16.15 Limbricht, Oude Salviuskerkje, Platz 2 6141AT
Roy Jaspers - orgel: "75 jaar bevrijding"
Land of Hope and Glory - Edward Elgar (1857-1934)
Lili Marlene - Norbert Schultze (1911-2002)
We'll meet again - Ross Parker (1914-1974) en Hughie Charles (1907-1955)
White Cliffs of Dover - Walter Kent (1911-1994)

KOFFIEHUIZEN / CAFÉS

Plezierig vertoeven in: koffiehuizen en cafés

Een café is een uitgaansgelegenheid waar dorps- of stadse zaken worden besproken onder het genot van sterke drank, wijn, bier, koffie, thee en frisdranken. De eerste cafés ontstonden in de zeventiende eeuw als koffiehuizen. Het woord café is het Franse woord voor koffie. Geleidelijk aan gingen ook kroegen waar men vooral bier dronk zich café noemen en ontstond een grote variëteit aan cafés. Cafés vervullen heden ten dage nog steeds een sociale functie als plaats waar stamgasten elkaar ontmoeten aan de bar of aan de stamtafel of waar men regelmatig langs gaat op een avondje uit.

Wósj

De bruine kroeg ontstond begin negentiende eeuw, toen meer mensen als extra kostwinning hun voorkamer inrichtten als plaats waar mensen iets konden drinken. In zulke vaak piepkleine huiskamercafés kon de vrouw dan het inkomen van het gezin aanvullen. Er was vroeger niet veel nodig om een café te beginnen; in een kamer werden enige tafels met stoelen geplaatst. Een klein houten buffet met een zinken blad completeerde de inrichting. Een vat bier werd in de kelder geïnstalleerd. Vervolgens bevestigde men een "wósj" (bundeltje) dennentakken of stro in de vorm van een krans aan de deur van het nieuwbakken café. Dit was in vroegere jaren het uiterlijk kenteken van een café. Voor dit alles was geen toestemming van overheidswege nodig. Vóór de uitvinding van de biertap werd het bier meestal geschonken uit houten vaten, voorzien van een kurk waar een houten of metalen kraan in werd geslagen en een ontluchtingsventiel. Nadeel van dit systeem was de kortere houdbaarheid door de blootstelling van het bier aan de buitenlucht via het ventiel. Kwam er een klant, dan werd een hoeveelheid bier in een kan uit de kelder gehaald en zonder veel schuim in een tamelijk dik glas geschonken.

Vergunning

In Nederland mocht tot 1881 nagenoeg iedereen tappen. Dat liep blijkbaar uit de hand getuige de tot stand gekomen "Wet tot regulering van de handel in sterke drank en van de beteugeling van openbare dronkenschap" van 28 juni 1881. Deze wet stelde een tamelijk dure vergunning verplicht. Had men hierbij nog een winkel dan was het bedrag nog hoger. Het aantal afgegeven vergunningen was gebaseerd op het aantal inwoners. Het vergunningstelsel bleek achteraf toch niet het gewenste effect op te leveren. De voornaamste oorzaak was dat de verkoop van zwak-alcoholische drank niet aan een vergunning gebonden was. Bovendien werd in de talloze cafés de sterke drank 'onder de toonbank' verkocht.

In 1904 werd de tweede Drankwet ingevoerd. De belangrijkste wijzigingen waren: de invoering van een vergunningstelsel voor zwak-alcoholische drank zonder maximum en de invoering van (bouwtechnische) eisen waaraan de inrichting van een horecabedrijf moest voldoen, bijvoorbeeld voldoende daglicht en een bepaalde oppervlakte van de ruimte waar de drank werd geschonken.

Harry Strijkers

Café Sjerfhoes Sittard

Schuin tegenover de hoofdingang van de Grote Kerk op het Kerkplein ligt een meer dan honderd jaar oud café. Het straalt nostalgie uit met een knipoog naar het heden. Eigenlijk is het een gewoon woonhuis waarvan de voorkamer, de gelagkamer, is ingericht als dranklokaal.

De overlevering vertelt ons dat hier vroeger de overledene werd herdacht bij de nodige potten bier en zo 'het vel werd verzopen', waarschijnlijk een relict uit de voorouderverering. Het werd gedaan om te voorkomen dat de 'zeelzak' ging spoken. Een ander aannemelijk verhaal is dat daags voor en op de dag van begrafenissen de buurtgenoten de klokken kwamen luiden en na deze inspanning welverdiende glazen bier kwamen drinken.

Het pand was eind jaren negentig van de negentiende eeuw eigendom van de familie Arnoldts-Thissen. Deze brouwersfamilie leverde ook het bier aan de eerste uitbaters

Een recente opname van het voorfront van café 't Sjerfhoes

van het café en wel het echtpaar Nöl Kerkhoffs-Elisabeth (Bet) Ophelders. Het café kreeg al spoedig de naam "Bie Nöl". Deze kastelein onderhield ook het joods kerkhof.

Pas begin jaren zestig van de twintigste eeuw ontstond de naam van 'Sjerfhoes'. Zoals ook elders had cafébezoek voor, tijdens of na afloop van de kerkdiensten plaats. De voordeur van het café was in vroegere jaren gesloten. De cafébezoekers kwamen onopgemerkt via de zijdeur in het 'getske' de uitspanning binnen. In vroegere tijden was dit een uitkomst voor menig gegoede cafébezoeker.

Het was voorts een vriendencafé waar op een ontspannen, vrolijke wijze werd gezongen en gekeuveld.

In 1935 werd de zaak overgenomen door dochter Mia Kerkhoffs, getrouwd met de beeldhouwer Karel Boetzkes. Zij leidde met mensenkennis en stijl het cafébedrijf tot 1960. De laatste jaren met hulp van haar dochter Louise Boetzkes. Hierna is het café uitgebaat door de families Van Mulken, Van Soest en vanaf augustus 1992 Servé Jessen. Hij runde het café, samen met zijn vrouw Michelle, tot 15 oktober 2016. Servé is zich hierna gaan toeleggen op zijn cateringbedrijf 'Chez Servé'. Richard Schmeits nam op bovengenoemde dag het kasteleinschort over van het echtpaar Jessen. In eerste instantie ging hij aan het café zelf nog niets veranderen. De openingstijden bleven nagenoeg gelijk. Het interieur is na carnaval 2017 deels vernieuwd zonder dat de typische sfeer van 't Sjerfhoes is verdwenen. Het is nog steeds de ontmoetingsplaats van tevreden stamgasten en verenigingen. Ook worden er jaarlijks terugkerende activiteiten georganiseerd, waarbij de bezoekers zelfs 'tot buiten' moeten staan.

Harry Strijkers

Literatuur: J. Theunisse, De sociale betekenis van het 'Sjerfhoes', in: Historisch jaarboek voor het Land van Zwentibold, uitgave 1998, p. 58-60

Café Salden, Platz 9 Limbricht

Dit in traditionele bouwstijl opgetrokken pand is in 1781 als boerderij gebouwd. In 1870 werd het al eerder bestaande café door landbouwer en kastelein Theodoor Salden uitgebreid en gemoderniseerd in de vorm zoals het tegenwoordig nog steeds in gebruik is. Door de navolgende uitbaters wordt daarom 1870 aangehouden als 'stichtingsdatum' van café Salden.

Café Salden op een zonnige dag op de Platz te Limbricht

Ook zoon Frits Salden combineerde nog het boerenbedrijf met het café. Hierna werd het café uitgebaat door zijn dochters, de gezusters Salden, vandaar nog steeds de naam van het café. Behalve Beth en Marie hielpen in de beginjaren van de vorige eeuw ook de drie andere zusters Truuke, Lies en Christien mee op drukke dagen en tijdens kermissen. Vandaar de aanduiding 'bie de vief batse'. Aan de inrichting is nooit iets veranderd. De houten vloer, de mooie lambrisering, de authentieke tafels, de potkachel, de stoelen en de tapkast zijn niet weg te denken in dit uitermate gezellige café, een begrip in de regio. Ook nationaal is café Salden bekend. Het staat al jaren in de top 100 van de meest gezellige cafés van Nederland.

In 1972 kocht Harie Jongen uit Sittard het café. Hij veranderde niets aan het interieur en handhaafde de unieke sfeer van het bruin café. Inmiddels staat al de derde generatie Jongen (Jiri) achter de tapkast in café Salden. In 1995 werd het 125-jarig bestaansfeest georganiseerd. Op 21 december 1996 brandde de gehele bovenverdieping uit. Dit was een ramp, want er werd gevreesd voor het behoud van het cafégedeelte. Als een geluk bij een ongeluk zorgde de oude bouwstijl ervoor dat de benedenverdieping grotendeels behouden bleef. Aangezien de plafonds in vroegere tijden gemaakt werden van leem en stro, zorgde dat ervoor dat het bluswater grotendeels in de plafonds bleef zitten. Het café is hierna enige maanden gesloten geweest en na renovatie weer geopend met behoud van het oud interieur.

Een bezoeker schreef in 2018 het volgende op de facebookpagina van het café:

Het leukste café van de Westelijke Mijnstreek met de uitstekende gastheer Jiri en daarbij terzijde gestaan door zijn moeder Birgit. Een aanrader voor degenen die sfeer en gezelligheid in combinatie met een goed glas bier waarderen. Een bruin-/dorpscafé in de ware zin van het woord!

Harry Strijkers

Café Keulen Munstergeleen: meer dan honderd jaar een familiebedrijf.

In 2014 vierde café Keulen in Munstergeleen, gelegen aan de Peterstraat 25, het honderdjarig bestaansfeest. Café Keulen is al meer dan 100 jaar een familiebedrijf, waarbij met trots en sinds lange tijd een goed glas Gulpener bier wordt geschonken. Jan Keulen nam in 1914 het café over van zijn schoonouders, de familie Heynen. Die had het café al meer dan dertig jaar in bezit. Naast het café werd een winkeltje gerund door Maria Keulen (vrouw van Jan). Jan had tevens een klein transportbedrijf. Hij bracht met paard en wagen zand naar de steenfabrieken. Dit bleef hij doen tot 1938, toen hij door een noodlottig ongeval kwam te overlijden. Maria Keulen-Heynen bleef achter met acht kinderen. Het café exploiteerde zij tot 1959. Toen nam zoon Pierre het café over, samen met Joep en Mia.

*V.l.n.r.: Pierre Keulen, Miep Keulen,
Mia Kubben-Keulen en Paul Kubben*

Jan Keulen

Café Keulen diende als thuisbasis voor diverse verenigingen en groepen, waaronder jarenlang de duivenclub, bestuursvergaderingen fanfare Juliana, oud-prinsen van de Haverbüle en sinds enkele jaren buurtvereniging Carolus. De nodige feesten en partijen werden hier gehouden, waaronder de zogeheten mansluujzitting, vrouwluujzitting, etc. Vroeger werd van 1957 tot 1969 zelfs nog een zaal tegenover de kerk naast het café uitgebaat door

Mia Keulen. In deze zaal vonden de wat grotere activiteiten/ feesten plaats, waaronder dansavonden, bruiloften, koffietafels, etc. Helaas werd deze zaal door een brand geheel verwoest.

De huidige eigenaar van café Keulen, Paul Kubben, zoon van Mia Kubben-Keulen, heeft het in 1988 overgenomen. In de topjaren had Munstergeleen circa zestien cafés. Hier zijn er nu nog maar twee van over. Paul runt zijn café nog altijd met veel plezier en viert dit jaar het 105-jarig bestaan. Hierbij kan hij tevens terugkijken op een tachtigjarige samenwerking met Gulpener Bier. Dit wordt extra onder de aandacht gebracht met de uitgifte van een speciaal bier 'Keulse Blonje', door Gulpener voor café Keulen gebrouwen.

Luck Brouns.

Pand Schrage, Markt Sittard

Deze plek kent al een lange geschiedenis. Volgens de geschiedschrijver Jacob Kritzraedt heeft hier vóór 1542 het oude raadhuis (antiqua curia) van Sittard gelegen. In 1542 is dit raadhuis door de troepen van keizer Karel V verwoest en kwam hierna op deze plek onder meer het pand met de naam: 'Der Iserman' (huidige pand Schrage). De hertog van Gulik gaf de architect Massimiliano Pasqualini opdracht een nieuw Renaissance-stadhuis midden op de markt te bouwen. Dit grote stadhuis is in 1677 verwoest en de ruïne ervan in 1775 afgebroken, maar de plattegrond ervan is in het huidige plaveisel van de Markt aangegeven.

De huidige horecafunctie van pand Schrage heeft historische wortels, omdat hier vroeger al een herberg is geweest. In 1582 heeft de gemeenteraad, blijkens een burgemeestersrekening, in deze herberg groots carnaval gevierd. De herkomst van 'Der Iserman' is niet met zekerheid te zeggen, maar misschien is er een relatie met messensmeden uit Sittard, die producten van Solingen namaakten en voorzagen van het Sittardse merkteken. Het grote voorname hoekpand met rijk versierde voorgevel werd in 1899 verbouwd in eclectische stijl (bijeenvrengen van elementen van verschillende stijlen/stromingen). Het pand is opgetrokken in baksteen en op de begane grond voorzien van een

pleisterlaag met schijnvoegen. Op de verdieping is het metselwerk geschilderd. Op de benedenverdieping hebben later duidelijk veranderingen plaats gevonden. Het geheel wordt gekenmerkt door een horizontalisme, versterkt door de gepleisterde plint, de lintvoegen op de begane grond en de kordonlijst, de kroonlijst met gedecoreerde consoles met diamantkoppen en tussen de consoles gestucte panelen met rozet én de horizontale banden tussen de ramen op de eerste etage. De gepleisterde raamomlijstingen worden bekroond door een schelpmotief. De voormalige rechte hoek werd afgeschuind en kreeg daardoor een monumentale entree. Deze topgevel eindigt met een halfronde fronton met schelpmotief, waarop drie pionnen geplaatst zijn. Tussen dit fronton en het authentieke balkon, rustend op zware consoles en voorzien van een smeedijzeren hekwerk, werd het jaartal 1899 in stucwerk aangebracht. De originele gevelsteen of het uithangbord van 'Der Iserman' is verdwenen, maar in 1993 is door het gevelstenenproject bij gelegenheid van het 750-jarig bestaan van de stad Sittard de huidige gevelsteen ontworpen. Vanaf 1905 was de bakkerij van Schrage gevestigd in het pand 'De Gats' aan de markt. In 1933 verhuisde de bakkerij naar het hoekpand Markt/Limbrichterstraat. Hier hadden enkele generaties Schrage een bakkerswinkel met een lunchroom. De naam leeft nog steeds voort, zij het nu alleen in het restaurant/lunchroom, want de bakkerij zelf is helaas verdwenen, samen met de mooi aangeklede etalage, die altijd een lust voor het oog was.

Jolanda Janssen-Daniëls

Lunchroom Schrage aan de Markt, reeds decennia lang een vertrouwd gezicht met een vaste clientèle

OPENLUCHTRECREATIE

Openluchtrecreatie is van alle tijden natuurlijk. Als het weer het toeliet, ging men naar buiten. Oorspronkelijk voor feesten met een religieus karakter, waar processies natuurlijk een grote rol bij speelden, bijvoorbeeld de eeuwenoude processie naar de Rosakapel in Sittard, of de waterprocessie in Schipperskerk. Schutterijen behoren van oudsher bij de kerkelijke festiviteiten en gaven en geven letterlijk en figuurlijk kleur aan buitenactiviteiten. Zowel eeuwenoude, zoals de schutterrij Petrus en Marcellinus uit Geleen, als de jonge zoals St.-Rosa in Sittard.

Feitelijk ook religieuze gebruiken zijn het Krombroodrapen in Sittard en Munstergeleen, waar op zondag 'laetare', beter bekend als halfvasten, broodjes worden geworpen. In Geleen werd heel vroeger op Tweede Kerstdag een variant geworpen, het 'Korsbrood'. Dit leverde een jongeling de titel Korsbroodkoning op gedurende één jaar.

Zeker een relatie met de katholieke identiteit van de streek hadden en hebben de harmonieën en fanfares, waarbij de koninklijke harmonie Aurora uit Grevenbicht de oudste is (1864). Hun muzikale en vaak vrolijke optredens in de openlucht, niet alleen bij religieuze feesten, maar ook bij het inhalen van Sinterklaas of tijdens Koningsdag kleuren de dag en toveren ook nu nog een lach op het gezicht. Een bijzondere vorm van recreatie is het Gawstrèkke in Grevenbicht.

Het regende pijpenstelen toen op 5 mei 1922 de Limburgse gouverneur baron van Hövell tot Westerfliet (met paraplu) het sportpark in Geleen officieel opende. Naast hem burgemeester Damen van Geleen. Naar hem werd dit sportpark later genoemd.

Spectaculaire motorspeedwaywedstrijden op de sintelbaan van het Geleens sportpark

Carnavalsoptochten werden en worden overal gehouden, waarbij de bijnamen, zoals bijvoorbeeld Haverbuule (Munstergeleen) of Reube (Obbicht) naast gevatheid ook wel een kern van ware identiteit in zich hebben.

Heel andere recreatie was natuurlijk het oudste jaarlijkse openluchtfestival ter wereld: Pinkpop. Hoewel het al vele jaren in Landgraaf is gevestigd, is Geleen, met haar burgemeester Damenpark, toch de echte bakermat van dit fenomeen. Sporten deed men vroeger meestal buiten: Gymnastiekvereniging Swentibold in Sittard, een der oudste van het land, trad vaak buiten op. Ze waren zeer groot en hadden veel aanzien, tot bij het koningshuis toe. Bij de atletiekverenigingen was het fusieclub Unitas, samengesteld uit Geleense en Sittardse atletiekverenigingen, die verreweg het bekendst werd. Ze hadden eerst hun thuisbasis in het burgemeester Damenpark, tot ze naar de supersnelle baan in de Baandert verhuisden, waar onder andere drie wereldrecords sneuvelden!

Zes leden van de gymnastiekclub Swentibold toonden in 1927 hun kunsten op de brug met gelijke leggers aan hun nieuwe geestelijk adviseur.

Een opname uit 1956 van het "gawstrèkke" in de Peperstraat te Grevenbicht. In 1975 werd dit min of meer omstreden volksvermaak weer ingevoerd door carnavalsvereniging De Zawpense, nu echter met een van te voren gedode gans.

Voetbal is een apart verhaal, want het professionele voetbal in Nederland is in Geleen geboren, bij Fortuna '54, voorloper van Fortuna Sittard, in 1968 ontstaan uit Fortuna en Sittardia. Namen als Frans de Munck (de zwarte panter), Cor van der Hart en Jan Notermans laten mensen nu nog emotioneel worden... Ook dit verhaal begon in Geleen, aan de Henri Hermanslaan, om via de

Affiche van de Nederlandse atletiekkampioenschappen in sportpark De Baandert te Sittard in 1977.

zoals Casino / Bergerhof deed men ook veel en graag, maar echt lange afstandswandelen kreeg een nieuwe dimensie met de Kennedymars. Inmiddels al meer dan 55 keer wordt deze 80 kilometerwandeling gehouden door de euregionale omgeving van Sittard.

Wandelen staat ook centraal bij de Geheime Tuinen van Sittard, waar historie, groen en bezinning met elkaar hand in hand gaan en zelfs een festival mogelijk blijkt in de openbare tuinen van de stad.

Recent is een nieuwe dimensie toegevoegd aan historie en recreatie, want bij kasteel Limbricht worden regelmatig, met succes, openluchtfilms vertoond én blijkt zelfs een opera op locatie geen brug te ver...

Peer Boselie

Baandert te landen in het grotere stadion tussen Sittard en Geleen. De KNVB-beker winnen was het grootste succes. Van de andere voetbalclubs mag dit jaar 2019 Almania Broeksittard speciaal genoemd worden, vanwege het honderdjarig bestaan. Niet pas recent met het Tom Dumoulin Bike Park, maar al veel langer staat wielrennen in hoog aanzien in de stad. In 1935 bijvoorbeeld werd in Sittard aan de Leyenbroekerweg de houten wielersbaan geopend. In 1948 en 1950 kwam de Ronde van Limburg aan op de sintelbaan in het burgemeester Damenpark in Geleen. Diezelfde sintelbaan deed ook prima dienst bij de motorspeedway die in Geleen enige jaren werden gehouden én bij de daarna populaire autoraces op hetzelfde circuit. In de winter werd in het Damenpark een natuurijsbaan aangelegd, die in 1968 werd vervangen door een kunstijsbaan. Wandelen, langs een beek, of naar een café of buitensociëteit

Kasteelpark Born

Kasteelpark Born is een dierenpark, gelegen in het tuinen van voormalig kasteel Born, midden in het centrum van Born. In de gloriejaren van dit kasteel lagen hier een moestuin, een siertuin met een parkachtige allure en weilanden.

Door de jaren heen woonden er verschillende families in het kasteel. De familie Barbou van Roosteren was de laatste bewoner van het kasteel voordat er in 1930 brand uitbrak. Het kasteel werd een ruïne en de tuinen raakten in verval. In 1956 kocht de gemeente Born het gehele complex aan, inclusief kasteelhoeve en rentmeesters-woning. De inwoners van Born gebruikten de tuinen om in te wandelen. De hangjongeren uit het dorp waren nogal vernielzuchtig. Op een gegeven moment was voor de gemeente de maat vol. Het park raakte in groot verval en de armlastige gemeente Born had geen geld om het op te knappen. Burgemeester Jan Onland benaderde bioloog F.H. (Henk) Munsters en vroeg hem de tuinen in te richten als dierenpark. Deze betaalde in het begin een jaarlijkse pachtsom van 2800 gulden.

De ingang en entree van het Kasteelpark Born. Door de ANWB gekozen tot het leukste uitje van Limburg in 2019.

Zomaar een fraaie opname in het kasteelpark Born

Het park werd voor dertig jaar verpacht aan Henk Munsters. De gemeente liep geen risico's en alle investeringen waren voor rekening van Munsters.

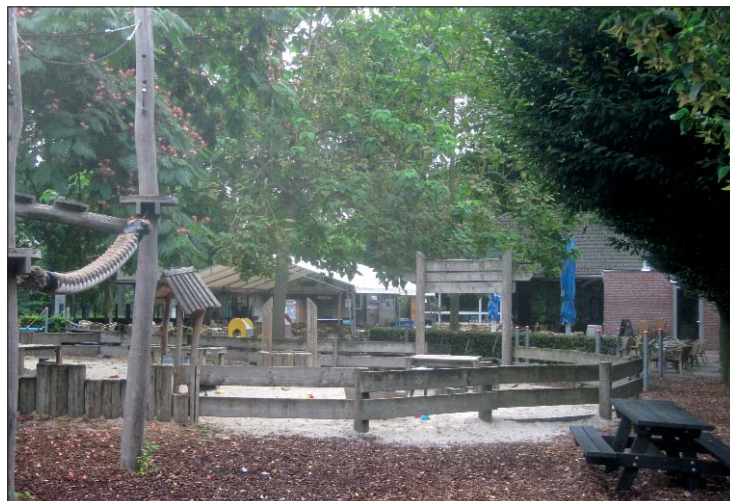
Voor een aantal inwoners van Born groeide dit voornemen uit tot een heet hangijzer. Deze vonden het allerminst plezierig dat het Bornse park, waar het publiek altijd vrij kon wandelen, nu alleen tegen betaling toegankelijk zou worden. Alleen de bewoners van het bejaardencentrum kregen op vertoon van een uit te geven kaart vrije toegang.

De tegenstanders zagen een stukje recreatiegebied verloren gaan. Zij vroegen zich ook af wie er behoefte had om eenden en fazanten te zien rondhuppelen.

Verder vroegen dezen zich af of de opbrengst van de pacht opwoog tegen het verlies aan recreatiemogelijkheden, die in het kasteelpark waren gelegen. Dit was wel het geval, aldus de burgemeester.

De rentmeesterwoning van kasteel Born, thans in gebruik als woning van de beheerder van het kasteelpark Born. Anno 2019 is dat Theo Meeks, tevens bestuurder van de stichting. Hij is rechts van ver te zien

Opname van het gezellig ingericht terras 's morgens vroeg voordat het park openging.

Op eerste Pinksterdag 1970 ging het kasteelpark in Bom open voor het publiek als vogel- en dierenpark. Pachter en sportleraar Henk Munsters had na een periode van hard werken circa vierhonderd zeldzame vogels en dieren in het park ondergebracht. Hij bouwde het park uit tot wat het anno 2019 is geworden.

Harry Strijkers

Bronnen:

- 1.Kasteelpark-nieuwe-stijl ligt in Bom nogal zwaar op de maag, in: *Limburgs Dagblad* 19 februari 1970
- 2.Vanaf zondag open voor publiek Dierenpark in Born, in: *Limburgs Dagblad* 14 mei 1970

25 keer Mama's Pride in Geleen

Enkele Geleense jongeren misten begin jaren negentig van de vorige eeuw Pinkpop. Ze hadden ideeën over het organiseren van een nieuw lokaal popfestival. Een van hen was de 21-jarige Koen van den Berg. Hij was een zoon van Jan van den Berg, destijds cultuurambtenaar bij de gemeente Geleen. Deze was tevens betrokken bij het Limburg Festival. Vader Jan zei: 'Prima, verzin maar een goede dag en regel het maar.' Samen met Rob van Kaldenkerken dachten ze aan Moederdag, want dan is iedereen vrij! Maar ze hadden toen geen budget. Het was enorm improviseren. Mama's Pride begon in 1995 in het Burgemeester Damenpark, de bakermat van Pinkpop, met kleine lokale bands. In de jaren erna programmeerde men ook grotere nationale en internationale groepen. Kees van den Berg- nu programmeur bij het poppodium "Nieuwe Nor" te Heerlen - hielp zijn neef Koen om het festival naar een hoger niveau te tillen. Er werd een stichting opgericht en subsidies aangevraagd. Hierdoor ontstonden er meer mogelijkheden. Het eendaagse evenement groeide uit tot een tweedaags festival. De oorsprong werd daarbij niet uit het oog verloren. Elk jaar staan er acts met regionale 'roots' op het affiche. Soms wist Mama's Pride acts te strikken die later uitgroeiden tot grotere namen; denk aan Caro Emerald, Yungblud of Go Back To The Zoo.

*De kiosk in het burgemeester Damenpark. Tijdens Mama's Pride
hoofdpodium van het popfestival*

Een sfeeropname vanaf het podium tijdens een van de edities van Mama's Pride

Vanaf 2007 valt er ook een plek op het hoofdpodium te winnen met de regionale bandwedstrijd 'Podiumvrees'. In 2019 is de wedstrijd zelfs uitgebreid met nog drie categorieën; Hip-Hop, Singer-Songwriter en DJ. In 2019 werd Mama's Pride voor de 25e keer georganiseerd. Er waren toen onder andere De Wolff, George Baker, Janse Bagge Bend, Valsj Plat XL en The Dream present. Hoe het festival er over tien jaar uitziet, is koffiedik kijken. Volgens de organisatie is het in elk geval ondenkbaar dat het festival ooit verhuist naar een andere plek!

Hub Kitzen

Een vocaal duo op dreef tijdens Mama's Pride

Groene Monumentendagen 2019

In het weekend van 14 en 15 september 2019 is het Open Monumentendag, een van de grootste culturele evenementen van Nederland.

De Nederlandse Tuinenstichting, die behoud van het groene erfgoed als kerntaak beschouwt, heeft een aantal monumentale tuinen en parken bereid gevonden om op Open Monumentendag haar poorten gratis open te zetten voor een groot publiek. Verspreid over heel Nederland is in iedere provincie (met uitzondering van Flevoland) een uniek voorbeeld uitgezocht. Het zijn stuk voor stuk prachtige tuinen of parken behorend bij een buitenplaats, een boerderij, een klooster, kasteel of landgoed. Bezoekers kunnen er genieten van siertuinen, theehuisjes, historische kassen, een palmhuis, orangerie of duiventil. De plezierige plaatsen die op uitnodiging van de Nederlandse Tuinenstichting opengaan, liggen vaak verborgen achter muren, hoge hagen of hekken. Nu kunt u deze groene oases gratis binnen gaan en met eigen ogen zien waarom het zo belangrijk is dit erfgoed te koesteren en te behouden. Wees welkom in de gemeente Sittard-Geleen, laat u verrassen en vooral: heb veel plezier!

Zicht op de schootsvelden, de wallen en de Ursulinentuin van Sittard

Geheime Tuinen van Sittard

Een geheime tuin met graven van de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed klooster Agnetenberg

Sittard-Geleen groen?

De stad lijkt voor veel mensen op het eerste gezicht een industriestad, maar insiders weten dat in Geleen veel straten en wijken (juist ook de straten waar voorheen mijnwerkers woonden!) een erg groene uitstraling hebben. Erg weinig mensen wisten tot voor kort dat Sittard van oudsher heel veel (maar voor velen onbekende) groene oases heeft, midden in de stad. Oases met boeiende verhalen.

De werkgroep 'Geheime Tuinen', onderdeel van de Vereniging Sittards Verleden, presenteert de tuinen door de geschiedenis van het groen te combineren met de verhalen er rond omheen. Verhalen van dichters, zangers en bokkenrijders, van lief en van leed. Hierdoor ontstaat een 'groen verhaal van de stad'.

De Jardin d'Isabelle, een van de geheime tuinen met op de rug gezien het borstbeeld van de Sittardse dichter Charles Beltjens. Hier had hij zijn amoureuze ontmoetingen met Isabelle de Borman, zijn onbereikbare liefde (foto pag. 42).

Het befaamde perenlaantje in de Ursulinentuin te Sittard

Dit verhaal wordt vervolgens verteld door middel van rondleidingen, in gedrukte en digitale vorm en gevisualiseerd in onder andere objecten met 'meerwaarde'. Iedere eerste zaterdag van de maand zijn er twee gratis wandelingen vanuit de Jardin d'Isabelle. Deze tuin vertelt zelf het boeiende verhaal van Charles Beltjens en zijn onbereikbare liefde Isabelle de Borman. Maar ook de tuin van Agnetenberg, de Ursulinentuin, de Jardin des Roses en de vele andere tuinen zijn het bezoeken waard.

In 2019 staan in Limburg de Geheime Tuinen van Sittard centraal bij de Groene Monumentendag, waarvoor in iedere provincie één (serie van) tuin(en) is geselecteerd!

Meer info over de tuinen en hun verhalen:
www.geheimetuinen.nl en facebook.com/geheimetuinenfansittard

Peer Boselie

FOTOGALERIJ van plekken van plezier

„PHILHARMONIE" SITTARD.
Buitengewoon Concert,
 op Zondag St. ROSA-KERMIS 31
 Aug., precies ten *vijf ure,*
op Casino,
 Opstijging van een Luchtballon,
 Illuminatie van den Tuin,
VUURWERK,
Fakkeloptocht.
 Entrée per persoon **48 cent.**
HET BESTUUR.

 Bij geval van slecht
 weder zal het Concert
 plaats hebben op een nader te be-
 palen dag.

*Openluchtrecreatie ten top. Het
 voormalige uit 1933 stammende en
 druk bezochte zwembad aan de
 Vijverweg in Sittard. Een gedeelte
 van de witte voorgevel aan de
 straatkant is als herinnering
 bewaard gebleven.*

*Advertentie uit de Katholieke
 Limburger 30-8-1890. De Bergerhof
 ofwel het Casino was het buitencafé
 dat vanaf 1862 werd geëxploiteerd.
 De Landbouwvereniging had
 hier haar Casino, organiseerde er
 tentoonstellingen, bijeenkomsten
 en lessen. Het was een ontmoetings-
 plek voor vele Sittardenaren.
 Op zomeravonden werden concerten
 gegeven op een kiosk, wandelaars
 en fietsers konden er op het mooie
 terras even op verhaal komen.*

Het eerste gebouw van het Volkshoes in Lindeneuvel-Geleen

De bibliotheek van het tweede gebouw van het Volkshoes in Lindeneuvel-Geleen

Het huidige Volkshoes in Lindeneuvel-Geleen

De Hanenhof in Geleen lang geleden vastgelegd in kleur

De Geleens Hanenhof eveneens lang geleden in zwart-wit vastgelegd vanuit een andere richting

Het café Keulen in de Peterstraat te Munstergeleen omstreeks 1965 (zie artikel p. 31)

Bij het eeuwfeest van café Keulen werd een speciaal bier gebrouwen, een Keulse blonje (zie artikel p. 31)

Het oude orgel in de Petruskerk ofwel de Grote Kerk in Sittard

De voorgevel van de Roxy-bioscoop aan de Rijksweg te Geleen. Gebouwd in 1932 naar een ontwerp van de architect P.A. Schols en in 2008 aangewezen tot gemeentelijk monument

COLOFON

Deze uitgave verscheen ter gelegenheid van de Nationale Open Monumentendag op 14 en 15 september 2019 in de Charles Beltjens-reeks van de Stichting Monografieën in het Land van Sittard.

De uitgave werd mogelijk gemaakt door financiële steun van de gemeente Sittard-Geleen.

Opdrachtgever is het comité Open Monumentendag Sittard-Geleen, een werkgroep van de Federatie Historie Sittard-Geleen-Born.

Leden van het comité zijn in het jaar 2018-2019: Peer Boselie, Kitty Jansen-Rompen, Guus Janssen (secretaris), Jolanda Janssen-Daniëls, Hub Kitzen, Jean Knoors, Sven Kools, Peter Schulpen en Harry Strijkers (voorzitter).

Teksten:

De teksten werden verzorgd door: Ben Bartholomeus, Peer Boselie, Luck Brouns, Guus Janssen, Jolanda Janssen-Daniëls, Roy Jaspers, Hub Kitzen, Mart Römers, Peter Schulpen, Harry Strijkers en Ton Wolters.

Eindredactie en drukbegeleiding:

Guus Janssen en Harry Strijkers.

Eerdere uitgaven Comité Open Monumentendag Sittard-Geleen:

- 2001 Monumenten van het Wonen
- 2002 Monumenten van Handel
- 2003 Landelijke bouwkunst in Sittard-Geleen
- 2004 Verdediging door de eeuwen heen
- 2005 Aspecten van religieus leven
- 2006 Monumenten van feest
- 2007 Monumenten van de twintigste eeuw
- 2008 Sporen
- 2009 Op de kaart (setje oude Ansichtkaarten en bijbehorend boekje)
- 2010 De smaak van de negentiende eeuw (jaarkalender)
- 2011 Herbestemmingen
- 2012 Groen van Toen
- 2013 Macht en pracht
- 2014 Op reis in Sittard-Geleen-Born
- 2015 Kunst & Ambacht
- 2016 Iconen & symbolen
- 2017 Boeren, burgers en buitenlui
- 2018 In Europa

Omslagontwerp, lay-out en druk

Janssen Grafimedia, Sittard

Sittard-Geleen, september 2019

ISBN/EAN: 978-90-72115-25-6

 Visit **Zuid·Limburg**

Open
MONUMENTENDAG
E

BankGiroLoterij
WIN MEER, BELEEF MEER

 Gemeente
Sittard-Geleen
Born